

Paula Maliňáková,
študentka 3. ročníka doktorandského štúdia,
predškolská a elementárna pedagogika,
Katolícka univerzita v Ružomberku,
Pedagogická fakulta, Hrabovská cesta 1,
034 01, Ružomberok, Slovakia

Prof. PaedDr. Vladimír Klein, PhD.,
riaditeľ IJP, Katolícka univerzita
v Ružomberku, Pedagogická fakulta,
Inštitút Juraja Páleša v Levoči,
Bottova 15, 054 01 Levoča

REFLEKTÍVNY DIALÓG V INKLUZÍVNEJ TRIEDE

Abstrakt

Individualizácia osobnosti každého žiaka a spätná väzba je v edukácii podľa nás v spojení s výtvarným prejavom dieťaťa dôležitým pedagogickým nástrojom, ktorý sa stále nedostatočne aplikuje v edukácii. Detský výtvarný prejav ako neverbálny produkt prináša so sebou množstvo informácií. Pre našu cieľovú skupinu žiakov primárneho stupňa školskej sústavy ide o reflektovanie a odraz aspektov života samotného žiaka. Artefiletika ponúka možnosť implementácie svojich prvkov do edukácie v prepojení s inklúziou v školskom prostredí. Reflektívny dialóg medzi pedagógom a žiakom umožňuje rozvoj emotívnej, sociálnej i tvorivej stránky, pričom možno pozorovať zmeny v rámci sebareflexie, akceptácie rovesníkov v triede, rozvoj komunikačných schopností, grafomotorických zručností a napredovanie aj v iných oblastiach školskej edukácie. Tento inkluzívny prístup naplnený prostredníctvom reflektívneho dialógu by mohol v správnom uchopení pedagógov priniesť do škôl vyššiu mieru akceptácie smerom k pozitívnym zmenám.

Kľúčové slová: inklúzia; artefiletika; reflektívny dialóg; akceptácia; sebareflexia.

1 Problémové tvrdenie

Súčasný trendy vrátane aktuálneho celosvetového trendu inkluzívneho vzdelávania kladú práve váhu na prijatie odlišností. Pričom dané akceptovanie nesmie zostať iba snahou rôznych organizácií, ale práve individuálny postoj každej ľudskej osoby. Zvyšovaním efektivity vyučovacieho procesu je možné zabezpečiť systematickú úpravu podmienok školského systému v Slovenskej republike smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov na primárnom stupni školskej sústavy.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR kladie mimoriadny dôraz na inkluzívne vzdelávanie. Prvýkrát v histórii bol preto na rezorte školstva zriadený samostatný odbor inkluzívneho vzdelávania. [1]

Odstraňovaním bariér a uplatňovaním princípov inklúzie v škole sa znižuje školská neúspešnosť, predčasné ukončenie školskej dochádzky a iné prejavy segregácie vo výchove a vzdelávaní. [2]

Inkluzívne vzdelávanie je dynamický proces pozitívneho akceptovania rôznorodosti žiakov, v ktorom sa individuálne rozdiely nechápu ako prekážka, ale ako príležitosť obohatiť edukačný proces.

Rozdielnosť inklúzie a integrácie, ktorú spomínajú Klein, Rusnáková a Šilonová vo svojej publikácii, spočíva v tom, že pri integrácii ide o fyzické začleňovanie žiakov do bežných škôl, pri inklúzii ide o naplnenie základného práva na prístup všetkých ku vzdelaniu, čo najvyššej kvality, ktoré vo svojej obsahovej zložke zahŕňa aj hodnotový aspekt a v prístupe ku skupinám a osobám so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami rešpektuje princípy spravodlivosti a rovnosti šancí. [3]

Artefiletika je nástrojom, metódou, ktorá ak je uchopená správnym spôsobom môže priniesť porozumenie do školských kolektívov a zlepšiť proces inklúzie. Ide taktiež o formu prevencie pred nežiadúcim negatívnym správaním v žiackych kolektívoch, ktoré môžu ovplyvňovať inklúziu.

Riešením aktuálnych problémov inklúzie by mohol byť artefiletický prístup, ktorý stavia na zážitkovom poznávaní a umožňuje rozvoj emotívnej, sociálnej i tvorivej stránky osobnosti žiaka. [4]

2 Hlavné úlohy autorovho výskumu

Inkluzívne vzdelávanie nie je ohraničené iba na začleňovanie určitej skupiny detí do výchovno-vzdelávacieho procesu. Zacielená snaha o súdržnosť aktivít, ktoré škola koná a do ktorých sa zapája, podporou vzdelávania všetkých detí bez rozdielu, mysliac aj na rodinných príslušníkov detí, zamestnancov školy a všetkých, ktorí so školou prichádzajú do kontaktu. [5, s. 32]

Aplikácia tejto metódy a postupov práce, ako aj princípov reflektívneho dialógu bola inšpirovaná *Artefiletikou v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov,*

autorkou Jankou Homzovou a pilotným projektom ZŠ Dubovej v Bratislave, vedený Mgr. Zuzanou Krnáčovou, M.A, PhD, ktorá je zároveň lektorkou práve prebiehajúceho akreditovaného kurzu *Artefiletika a inkluzívna trieda v procese tvorby, reflexie a akceptácie*. [6]

Podnietiť žiakov k diskusií nie je vždy jednoduché. Otvorenie dialógu prináša množstvo problémov a azda aj kritických situácií. Preto je veľmi dôležité, aby pedagóg vedel klásť žiakom vhodné otázky. Mali by byť otvorené, mali by nabádať k zamysleniu sa. Je vhodné vyvarovať sa zatvorených otázok, podsúvaniu vlastných interpretácií, hodnoteniu výtvarnej stránky. Námety na otázky reflektívneho dialógu: *Ako sa ti tvorilo? Čo ti pri tvorení napadlo? Ako si sa cítil? Ako si postupoval? Ako vnímaš svoj obrázok teraz? Chcel by si niečo pridať/ubrať a čo? Čo tvoj obrázok/výtvar zobrazuje? Aký materiál/farby/papier si si vybral a prečo? Lepšie sa ti tvorí samému alebo vo dvojici alebo v skupine? Ako sa ti pozdávala téma/námet? Ako sa ti na tému tvorilo (ľahko, ťažko)?* [7].

Obr. č. 1 Prvá kresba žiaka

Obr. č. 1 Druhá kresba žiaka

Na obrázkoch možno badať dve odlišné diela od jedného žiaka. Zaujímavosťou bolo, že oba výtvarné práce vznikli v priebehu dvoch vyučovacích hodín, resp. v rozpätí 90 minút. Už z označenia je značné, ktorá kresba vznikla ako prvá a druhá. Prvý obrázok

žiak nakreslil hneď po príchode do školy z obeda, kde po ceste ešte doznievali reakcie a situácie so spolužiakmi v škole. Druhá práca vznikla o zhruba 20 minút od prvej kresby, ale už s predchádzajúcou komunikáciou s pedagógom a spolužiakom. Podotýkame, že pedagóg, nebol učiteľom, ktorý daného žiaka vyučoval doobeda, prichádzal vždy poobede, žiaľ v intervale len raz týždenne v trvaní 2x 45 minút. Výtvarné obrázky sú diela vtedajšieho tretiačka, dnes štvrtáka, ktorý v škole patrí k žiakom so slabým priemerom, zo strany spolužiakov považovaných za „zlého“ chlapca. On sám sa vyjadruje o škole, že ju nenávidí a že ju nechce navštevovať až na kamarátov a chcel by sa len hrať. Zároveň je to žiak s disabilitou /dyslexia, dysortografia, dysgrafia.../. So žiakom sa v uvedenom intervale stretávame štvrtý rok. Samozrejme pracujeme okrem neho so skupinou, kde sú ďalší žiaci s rozličnou disabilitou. Reflektívny dialóg využívame od začiatku stretávania sa so skupinou žiakov. Dieťa, ktorého kresby v príspevku ponúkame vo svojich začiatkoch s nami nekomunikovalo, no napriek tomu sme ho nikdy zo vzájomnej komunikácie nevyčlenili.

Po pozorovaní a aplikovaní námetov na otázky v artefiletike, ktoré mali byť žiakom kladené sme usúdili, že pri zložitejších prípadoch žiakov, nám úplne postačilo, ak žiak dokázal gesticky alebo mimikou niečo vyjadriť. Artefiletika poukazuje na neverbálny produkt, komunikáciu žiaka s prostredím, kedy nefalšovane vydá svedectvo o sebe a svojej klíme. Prečítať samotnú kresbu prináša množstvo problémov v rámci testovania kresby postavy, alebo kreslenia vôbec. Schopnosť správnej interpretácie nie je možná pre pedagóga, pretože neovláda možné kompetencie, ktoré sú potrebné pre diagnostiku kresby. Reflektívny dialóg a postupy artefiletiky ale ponúkajú pedagogickú metódu, ktorá vychováva umením budovať sociálnu, emocionálnu, tvorivú stránku žiaka a rozvíjajú ho aj v kognitívnej, afektívnej a psychomotorickej rovine. Všetky tieto aspekty sú potrebné aj pre úspešnú inklúziu.

Samotný žiak vždy počas našich stretnutí potreboval najprv vyventilovať svoju negatívnu energiu, averziu neprijatia v škole, pričom pri našich poobedných stretnutiach v skupine žiakov primárneho stupňa školskej sústavy zažíval aj vďaka komunikácií pocit akceptácie, pochvaly zo strany rovesníkov a pod. Dokonca

napredoval v istých oblastiach a rovesníci ho chválili. Vizuálna gramotnosť sa zlepšila a dokonca začal aj sám viesť dialóg a položiť otázku. Azda najväčší úspech boli neskôr zmeny v správaní, fungovanie a kooperácia v skupine, či azda voľba miesta v triede vzhľadom k spolužiakom usadených v triede.

3 Hlavné úspechy výskumu

Z našej praktickej implementácií reflektívneho dialógu v inkluzívnej triede vieme, že artefaktika nám pomáha:

1. *Budovať sociálnu kooperáciu v triede/skupine.* Objavovať a prehľbovať potenciál u žiakov v triede, porozumieť procesom v triede, skupine alebo v školskom klube detí.
2. *Rozvíjať emocionálnu stabilitu jednotlivca v triede/skupine.* Emocionálne sa vedieť expresívne prejavovať vo výtvarnej forme a tým uvoľniť napätie, ktoré by mohlo byť inak prejavom vo forme negatívneho správania. Učí účastníkov edukácie pracovať so vzťahmi v triede cez zážitkovú prácu s triedou/skupinou. Zlepšuje schopnosť sebareflexie žiakov. Podporuje budovanie pozitívneho vnímania sa žiakov, ako aj empatiu voči druhým, a s tým súvisiace prijatie a akceptáciu rozličnosti žiakov a žiackych kolektívov.
3. *Poznať individualitu žiaka v triede/skupine.* Rozvíjať osobnosť žiaka v rámci kolektívu a pod. Podporuje tvorivosť, dôveru, iniciatívu, vzájomnú komunikáciu. Búra averzie alebo neprospech z vyučovacích procesoch a dáva možnosť žiakovi zažiť ocenenie a úspech, aj napriek jeho disabilite a inakosti.
4. *Vychovávať umením* v súvislosti s možnosťami zážitkového poznávania rozličných situácií.
5. *Budovať vizuálnu gramotnosť* v súvislosti vzájomnej interakcie medzi pojmami viazania slova a obrazu a naopak.
6. *Akceptovať a zaujímať sa o žiaka v triede/skupine.* Vytvára možnosti zlepšovania prospechu žiaka alebo jeho ocenenie v triede/skupine.

Zvyšovanie profesijných kompetencií pedagógov vzdelávajúcich sa v oblasti artefiletiky so zameraním sa na reflektívny dialóg, môže práve táto metóda, cesta, prístup, pomôcť k budovaniu lepšieho fungovania inkluzívneho školstva a akceptácií žiakov navzájom.

Zoznam použitých referencií

Literatúra

1. *Inkluzívne vzdelávanie ako „cesta možného“*. 2020. [online]. [cit. 15.3.2021]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/inkluzivne-vzdelavanie-ako-cesta-mozneho/>
2. KLEIN, V. 2020. *Aktuálne problémy inklúzie sociálne a zdravotne znevýhodnených žiakov*. Krasnystaw : POLIANNA. ISBN 978-83-951390-3-1.
3. KLEIN, V. – RUSNÁKOVÁ, J. – ŠILONOVÁ, V. 2012. *Nultý ročník a edukácia rómskych žiakov*. Vyd. 1. Spišská Nová Ves: Roma Education Fund. ISBN 978-80-971181-0-5.
4. HOMZOVÁ, J. 2015. *Artefiletika v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov*. Bratislava : Metodicko pedagogické centrum. ISBN 978-80-565-0955-5.
5. BOOTH, T. AINSCOW, M. *Index inklúzie: Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty*. Bratislava : Nadácia pre deti Slovenska, 2019, s. 32.
6. *Artefiletika a inkluzívna trieda v procese tvorby, reflexie a akceptácie*. 2021. [online]. [cit. 15.3.2021]. Dostupné na internete: <https://inklucentrum.sk/event/artefiletika/>
7. HOMZOVÁ, J. 2015. *Artefiletika v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov*. Bratislava : Metodicko pedagogické centrum. ISBN 978-80-565-0955-5.

Матеріали подані в авторській редакції